

Szükségünk van egy robottörvényre?

Az emberek és a robotok együttélésének kiválasztott jogi kérdései

Susanne
BECK Würzburgi
Egyetem

Még akkor is, ha ez még mindig egy kicsit sci-finek hangzik: az, hogy a világot néhány even vagy évtizeden belül nagyszámú robot fogja befépesíteni, viszonylag biztosan megjósolható, viszonylagos biztonsággal megjósolható. A jövőbeli forgatókönyvek szerint az „érzelmi reakciókra” képes gépeket a betegek és idősök ápolására, iskolákban, múzeumok vagy vásárok látogatóinak gondozására fogják használni. Katonai robotok őrzik majd a területeket, autonóm járművek közlekednek majd az utakon és a síneken, a robotokat természeti katasztrófák esetén fogják használni, hogy sok életet megmentsenek. A mesterséges intelligencia virtuális karakterek formájában állandóan rendelkezésre állhatna asszisztensként, például mobiltelefonokon, és átvethetné az adminisztratív feladatokat, előre strukturálhatná az információkat, folyamatosan elemezhetné a felhasználó kommunikációs viselkedését. Ezek az asszisztensek akár tippeket is adhatnak a mindennapi életben való boldoguláshoz, és érzelmi támogatást nyújthatnak a felhasználónak.

¹ A továbbiakban ez a fogalom minden más, mesterséges intelligenciával rendelkező szereplőt is magában foglalna; ezzel szemben csak a döntéshozatali képességekkel nem rendelkező végrehajto gépek lennének kizárva. Ha a jövőben a jogok és kötelezettségek átruházására kerülne sor, célszerű lenne erre külön kategóriát létrehozni, például az „elektronikus személyek” kategóriáját. Vö. például az Osztrák Fegyveres Erők összeállítását a katonai robotokról a http://www.irf.ac.at/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=101 címen; a pilóta nélküli légi járművek útiterve szintén felvet bizonyos erkölcsi aggályokat: http://www.fas.org/irp/program/collect/uav_roadmap2005.pdf; www.stanfordracing.org; www.heise.de/newsticker/meldung/Von-Street-View-to-street-drive-autonomously-vehicles-1104961.html; www.heise.de/newsticker/meldung/Berliner-Forscher-zeigen-autonomes-Auto-1107067.html

A. Levy⁴ által leírtaknál messzebbre mutató forgatókönyveket még mindig nehéz elképzelni: 2050-ben a humanoid robotok szinte megkülönböztethetetlenek lesznek az embertől, sőt egyes esetekben még jobbak is lesznek nála. Ezen elképzelés szerint a robotok személyre szabhatóak lesznek, hogy tökéletesen kielégítsenek mindentele emberi igényt. Így az emberek pontosan programozható parataiva és partnereivé válnak. Egyes hangok azt állítják, hogy ezek a lények egy "tudatossággal" rendelkeznek, és intelligensnek mondhatók, cselekedeteik és döntéseik autonómak.⁶ Lényegesen senki sem tudja biztosan megmondani, hogy ezek a forgatókönyvek valóban bekövetkeznek-e, de nehéz tagadni, hogy már maga a lehetőség is vitához kellene, hogy vezessen a jogtudományban.

Az alábbiakban, áttekintjük a robotika továbbfejlesztése által felvetett néhány kérdést a hatályos jogban. Ezen, túlmehően előzetes válaszokat adunk az e problémákból adódó két központi alapkérdésre: a jövő robotjának elképzelhető jogi státusza és a potenciálisan kockázatos társadalmi fejlemények általános szabályozhatóságára.

I. Aktuális jogi problémák

A robotok meghibásodásai már most is veszélyeztetik és károsítják az emberek életét, egészségét vagy vagyonát, az elektronikus ugrynokok pedig a szerződések megkötésekor veszélyeztethetik az érintett felek vagyonát. E lehetséges jogsértésekre tekintettel ezért kétségtelenül szükséges a jelenlegi törvényt a robotokra való alkalmazhatósága szempontjából megvizsgálni, és szükség esetén új jogszabályokat bevezetni.

⁴ Levy, *Love and Sex with Robots*, New York et al, 2008; Levy a mesterséges intelligencia szakértője és az International Computer Games Association elnöke.

⁵ <http://www.stylemag-online.net/2010/05/17/emotionale-maschinen/>

⁶ Egy ilyen kísérletre példa a gépek "tudatossági skálája", amely a <http://www.consscale.com/> oldalon található.

Az általános vitához lásd: Hanisch, *Haftung für Automation*, 2010; John, *Haftung für künstliche Intelligenz*, 2007; Matthias, *Automaten als Träger von Rechten und Pflichten*, Hamburg, 2008.

BECK

törvényeket hozhat. Ez nem egy teljesen új típusú robotjog megalkotását jelenti, hanem inkább a meglévő jog alkalmazását az ilyen speciális problémákra, és szükség esetén az adott jogterület egyes jogszabályainak további normákkal való kiegészítését. Az ilyen szabályozások korlátait illetően sincsenek különlegességek: A jogszabályok nem korlátozhatják aránytalanul az érintett felek, azaz a kuttatók, gyártók és felhasználók alapvető jogait. Ezen túlmenően a normáknak hatékonyak kell lenniük, azaz minden valószínűség szerint meg kell akadályozniuk vagy legalábbis csökkenteniük kell az egyes javak megsértését vagy veszélyeztetését, fel kell oldaniuk egy felmerült konfliktust, és megfelelő egyensúlyt kell találniuk a fennálló érdekek között.⁸

A hagyományos gépekre szabott jelenlegi jogszabályok robotokra és elektronikus ügynökökre való alkalmazásának központi nehezege az, hogy a hibás működésük konkrét okát gyakran nehéz meghatározni, vagy egyértelműen a résztvevőnek tulajdonítani. Ez annak köszönhető, hogy a résztvevők hozzájárulása már a gyártási folyamat során szorosan összefonódik: Az eredeti kutatók biztosítják a termékekkel kapcsolatos ismereteket vagy a szükséges programozást, az egyes alkatrészeket a különböző gyártók szállítják, a programozók határozzák meg az adatok és a döntéshozatali folyamatok kereteit, amelyeket a következő lépésben a gép észlelése és oktatása révén bővítenek és módosítanak. Végül a felhasználó is hozzájárul az információk aktuális állapotához és a gép döntéshozatali folyamataihoz, például bizonyos döntések jutalmazásával és mások szankcionálásával. Így sok esetben szinte lehetetlen kimutatni, hogy pontosan milyen sérelem vezetett egy konkrét döntéshozatali folyamat hibájához.

Bizonyos elektronikus támogatási rendszerek esetében továbbra is A felhasználó a végső döntést a felhasználóra is bízhatja (pl. parkolási segédeszköz), vagy a felhasználó kikapcsolhatja az automatikus rendszert, és hagyhatja a

⁸ Ez csak néhány aspektusa a jogalkotási elméletnek, amelyekkel itt nem lehet részletesen foglalkozni. A jelenlegi tendenciákról, lásd Meßerschmidt, Gesetzgebungslehre zwischen Wissenschaft und Politik, ZJS online 2008, 111 ff. és ff224. további hivatkozásokkal.

⁹ Christaller et. al, Robotics, p2001., ff.18

maga a gép vezérlése.¹⁰ Ebben az esetben sem könnyű eldönteni, hogy a baleset végső soron az ember vagy a gép döntésén alapult-e. Itt egyfajta fekete dobozra lenne szükség, amely rögzíti, hogy a gépet automatikusan vagy ember irányította. Ez azonban nem oldja meg a felelősség jogi kérdését. Egyrészt azzal lehet érvelni, hogy az ilyen segítségnyújtó rendszerek célja nem teljesül, ha az emberek jogilag nem támaszkodhatnak rájuk. Másrészt ésszerűtlennek tűnik, ha egy olyan gép használója, amely mások javát veszélyezteti, egy segédrendszer segítségével atfozgan kibújhat a felelőssége alól, mivel számolnia kell a hiba lehetőségével. Jelenleg itt a felhasználó messzemenő felelősséget szorgalmazzák.¹¹ A probléma azonban korántsem vitathatatlan, a joggyakorlatban, és már most világosan mutatja a részben autonóm gépek használatának jogi bonyolultságát.

Ami a gépek autonómiáját illeti a döntések meghozatalában

Ez a probléma még hangsúlyosabbá válik, ahogy a robotok száma növekszik a világban. Ez a sajátosság minden bizonnyal a robotok központi előnye, de ahhoz vezet, hogy viselkedésük különböző hatásokat eredményez, és nehezen megjósolható és ellenőrizhető.¹²

1. Polgári jog

E kétértelműségek miatt nehéz megállapítani a polgári jogi felelősséget a karert.¹³ A felhasználó és a robot gyártója vagy eladója között általában szerződés jön létre, így itt speciális jogi előírások érvényesek, amelyeket többek között a ProdHaftG egészít ki. A szerződéses kötelezettség általában az eladó és a gyártó széles körű felelősséget állapítja meg a szavatosság tekintetében,

¹⁰ Ez a terv a Würzburgban jelenleg fejlesztés alatt álló gyalogossegítő járművek terve, amelyek az idős embereket támogatják a gyalogos zónákban való áthaladásban: <http://www.fit4age.org/fit4mobility.html>.

¹¹ Vö. Hanisch, Haftung für Automation, Göttingen p2010., ff.41 további hivatkozásokkal.

¹² Cornelius, Vertragsabschluss durch autonome Agenten, MMR 2002, 353. o.; Staudinger-BGB-Knothe, § 2004, Vorbem 116. 57.

¹³ Christaller et. al, Robotics, p2001., ff.149

¹⁴ Christaller et. al, Robotika, f. o1462001.,

BECK

hanem a termék által a felhasználó vagy harmadik fél vagyontárgyaiban okozott kar megterítése is. A normák azonban nincsenek kifejezetten egy olyan termékre szabva, amely a használat során jelentősen változik, és a felhasználó által nyújtott információk alapján fejlődik tovább, aki bizonyos értelemben önállóan is hoz döntéseket, és nagymértékben kiszámíthatatlanul és ellenőrizhetetlenül cselekszik. A ProdHaftG 1. § (4) bekezdés 2. mondatának alkalmazása, például, amely szerint a termék artalmatlanságának bizonyítása teljes mértékben a gyártót terheli, nem tűnik megfelelőnek egy olyan gép esetében, amelynek funkcionális hatékonysága olyan sok olyan tényezőtől függ, amelyet a gyártó nem tud ellenőrizni. Lehetséges lenne a ProdHaftG 1. § (2) bekezdésének 2. pontjára támaszkodni, amely kimondja, hogy a bizonyítási teher megfordulása nem alkalmazható, ha a körülmények arra utalnak, hogy a hiba nem a gyártó hibájából keletkezett.¹⁵ Az egyedi eset körülményeire való hivatkozás azonban bizonyos jogbizonytalansághoz és a robotok sajátosságainak csak nagyon általános figyelembevételéhez vezet. Kívánatos lenne az ilyen félautonóm gépek felelősségére vonatkozó egyértelműbb szabályozás. Ez hasonló módon vonatkozik más olyan normákra is, amelyek a polgári jogban a termék vásárlóját vagy felhasználóját privilegizálják.¹⁶ Ebben a tekintetben azzal lehet érvelni, hogy az a személy, aki egy ilyen kiszámíthatatlan gépet vásárol és használ, tudatosan vállalja annak kockázatát, hogy a gép meghibásodása jelentős károkat okozhat, és ez csak korlátozottan róható fel a gyártó és az eladó magatartásának. Ezért feltételezhető, hogy ezeket a normákat a jövőben, egyedi értelmezéssel az új helyzethez kell majd igazítani, vagy a jogalkotónak akár új kategóriát kell létrehoznia a robotok beszerzése és használatára vonatkozó szerződésekre vonatkozóan. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni a fogyasztóknak a nagyvállalatokkal szembeni gyengébb helyzetét. Egy új szerződéskategória kidolgozásakor. Ez nem változtatja meg ennek a kategóriának a szükségességét, csupán azt jelenti, hogy a különböző pozíciók gondos egyensúlyozására van szükség.

Még akkor is, ha nincs mögöttes szerződés, és a robotnak van egy

harmadik felek, polgári jogi kártérítési igények is lehetségesek.

¹⁵ Hanisch, Haftung für Automation, Göttingen S2010, 77.

¹⁶ Vö. csak a §§ ff355..BGB a fogyasztói szerződések esetében vagy a §§ ff474. BGB szerint a fogyasztási cikkek értékesítésére.

az általános kártérítési jog alapján a 823. és a következő §-ok alapján. BGB elképzelhető. Más gépekhez képest itt is vannak sajátosságok az ok-okozati összefüggés és a felelősség, vonás tekintetében, amennyiben a gép nem affogóan előre látható és ellenőrizhető módon cselekszik. A jelenlegi törvény ehhez sincs igazítva. A felhasználó felelőssége tekintetében, az állattartóhoz hasonló konstrukció lenne elképzelhető.¹⁷ Ez azonban elhomályosíthatja a kutatók és a gyártók részeseését a robot esetleges hibájában. Így azt a kérdést is tisztázni kell, hogy a felelősség hogyan oszlik meg a kutató, a gyártó, az eladó és a felhasználó között.

Az egyik válasz ezekre a nehézségekre a robotokra vonatkozó speciális biztosítás lehet. Azt azonban még nem tisztázták, hogy a robotokat milyen kategóriák szerint kell biztosítani.¹⁸ Az is kérdéses, hogy a biztosítótársaságok vállalnak-e és milyen feltételek mellett ilyen kiszámíthatatlan és ellenőrizhetetlen kockázatokat. Végül pedig vagy egyedi szerződésben, vagy törvényben kell szabályozni, hogy mely esetekben vállalja át a biztosító a károkat, és mely konstellációkban - például a robot elkerülhető hibái esetén - a résztvevőknek továbbra is maguknak kell felelniük. Itt is fennáll a fent említett probléma: nehéz meghatározni, hol húzódik a határ a kutató, a fejlesztő, a gyártó vagy a felhasználó egyszerű és súlyos gondatlansága között. Ez az egyébként gyakran alkalmazott elhatárolás a biztosító társaság vagy a cselekvő személy által viselendő károk között ezért csak részben tűnik itt megfelelőnek. A jövőben itt is szükség lesz a robotok sajátosságainak részletes vizsgálatára.

Egy másik problémamegoldó megközelítés lehet a bevezetett

A kereskedelmi nyilvántartáshoz hasonló "robotregiszter".²⁰ Minden robothoz hozzarendeletű lenne egy saját személyes aláírás, amely elektronikusan megállapítható lenne, és a másik személy számára információt adna a robot biztosításáról.

¹⁷ Az állatok jogállásáról és az állattartói felelősségről lásd Gergen, Tiere in der deutschen Rechtsgeschichte und im geltenden bürgerlichen Recht, Natur und Recht 2007, 439-6. ff.

¹⁸ A Würzburgi Egyetem egy kutatócsoportjának például nem volt más választása, minthogy kutatási tárgyukat, egy idősek számára készült robotikus kerekesszéket mopedként biztosítsák, mivel nem volt megfelelő kategória a robot számára.

¹⁹ Vö. pl. VVG81.2 § (2) bek.

²⁰ Weitzenboeck, Electronic Agents and the Formation of Contracts, Int J Law Info Tech 2001, 204. o. ff.

Ez megkönnyítené az emberi vagy gépi vállalkozók vagy más érdekelt felek számára a gép értékelését. Ez megkönnyítené a gép értékelését az emberi vagy gépi vállalkozók vagy más érdekelt felek számára.

2. Közjog

A robotika területén bekövetkező fejlődés valószínűleg új közjogi szabályozást is igényel majd.

a) A robotok mint veszélyforrások

A robotok már most is veszélyforrást jelentenek a közúti közlekedésben, a munkahelyeken, a köz- és magánépületekkel vagy az adatbiztonságban.²¹ Korházakban, területek vagy hazák őrzésére, idősök ápolására vagy szállítására történő használatuk kétségtelenül jogtudományi vizsgálatot igényel. Azt is fontos megjegyezni, hogy a robotok részben autonóm döntéseket hozhatnak, és ezért alapvetően veszélyesebbek, mint más gépek. Ha a robotok fokozott használata azt mutatja, hogy a jelenlegi közjog nem felel meg a veszélyeknek, akkor speciális normákat kell alkotni. Már az ilyen gépek kifejlesztése is kockázatokat rejt magában, és ezért jogi útmutatást igényelhet; nem utolsósorban tesztekre van szükség, amelyek során a nyilvánossággal való érintkezés általában elkerülhetetlen. Így a gépek kutatása, gyártása és használata hatással lesz például a rendőrségi és biztonsági jogra (mint veszélyforrásokra), a környezetvédelmi jogra, valamint a robotok felhasználásától függően a közlekedési jogra, a munkavédelemre, az orvostechnikai eszközökre, stb. vonatkozó jogszabályokra, és módosításra vagy új szabályozásra lesz szükség.

Általánosságban elmondható, hogy a legjobb módja annak, hogy minimálisra csökkentsük az érintetlen példák közigazgatási engedélyezési eljárások. Az e tekintetben történő rendeletalkotás során a cselekvési szabadságot az Art. 2

²¹ Az első ismert esetek, amikor robotok halálos balesetet szenvedtek, Roheat Williams (1977) és Kenji Umeta (1981) voltak, Philadelphia Inquirer, 1983. augusztus 11., A10 NATIONAL; <http://www.newscientist.com/article/dn4337/>.

(1) bekezdése szerinti kutatási szabadságot, az Alaptörvény 5. cikkének (3) bekezdése szerinti kutatási szabadságot, valamint a robotok alkalmazási területétől függően a kutatók, gyártók és felhasználók további speciális alapjogait kell figyelembe venni. Ennek megfelelően a robotok kutatásának, továbbfejlesztésének vagy használatának akadályozása csak akkor megengedett, ha fontos egyedi javak veszélyeztetése fenyeget. Ebben a tekintetben problematikus, hogy mind a robotika egészenek fejlődése, mind egy adott robot veszélyessége nehezen megjósolható. Ez a kiszámíthatatlanság azt jelenti, hogy a jogalkotóknak és a jogalkalmazóknak gondosan figyelemmel kell kísérniük a kutatás fejlődését, és megfelelően kell reagálniuk a dolgok jelenlegi állására.

Feltételezhető, hogy a jövőben a robotok vagy a mesterséges intelligencia is a rendőri intézkedések célpontja lesz. A legtöbb robot vagy elektronikus ügynök csatlakozik az internethez. Ez azt jelenti, hogy lehetőség lesz online felderíteni őket, megfigyelni őket, vagy akár beavatkozni a tevékenységükbe. Könnyen elképzelhetőek olyan esetek - például az elektronikus ügynökök által kötött szerződések, vagy a robotok pusztán veszélyes, de legális alkalmazása esetén -, amelyekben a rendőri fellepes jogszerűsége korántsem egyértelmű. Jelenleg erre sincs jogi szabályozás. Az autonóm módon működő gépek megfigyelése vagy akár külső ellenőrzése sokkal nagyobb beavatkozást jelent az alapvető jogokba, mint az online felügyelet, amely már önmagában is rendkívül ellentmondásos.²² Nem lehet megjósolni, hogy egy robot hogyan fog reagálni egy online keresésre vagy külső ellenőrzésre; a felhasználó alapvető jogaiba közvetlenül beavatkozik, és a robot automatikus folyamatai megszakadnak. Amíg nem születik egyértelmű jogi szabályozás, addig ezen a területen az alapvető jogokba való beavatkozás jelentőségének tudatában kell eljárni.

b) Robotok akcióban a veszélyek ellen

A robotok azonban nemcsak veszélyforrásként, hanem a veszélyek megelőzésében is egyre fontosabb szerepét fognak játszani. Elképzelhető például, hogy a robotokat bombamentesítésre, épületek vagy embertömegek őrzésére, mentési műveletekre vagy hasonló feladatokra használják majd. A jelenlegi szabályozás

²² Ezekről lásd: BVerfG MMR 3152008; BGH NJW930; 2007, Karlsruhe Kommentar StPO - Nack, Auflage 6. 2008, § 100a Rn. 25-27. o.

Ezek feltételezik, hogy az eszközöket az eljáró rendőrök átfogóan tudják irányítani, így a robotok sajátosságai nem terjednek ki rájuk. A robotok mentő- vagy megfigyelőcsapatokba való integrálásának ezért a jogi szabályozás elégtelenségének tudatában és meglehetősen óvatosan kell történnie. Ezenkívül a jogalkotónak a közeljövőben foglalkoznia kell ezzel a problémával.

3. Büntetőjog

Végül, de nem utolsósorban a robotokért való felelősség kérdése a büntetőjogban is szerepet fog játszani, például a gyártásban részt vevők vagy a felhasználó gondatlan testi sértés és emberölés miatti esetleges büntetőjogi felelőssége esetén, StGB 229-222. §§. A büntetőjog keretében pontosan meg kell vizsgálni, hogy milyen gondossági kötelezettségek terhelik ezeket a személyeket, hogy ezeket az adott esetben teljesítették-e, és hogy egyértelműen bizonyítható-e, hogy a konkrét esetben az adott személy által elkövetett pontosan a kötelezettség megszegése vezetett a konkrét kárhoz.²³ Az ok-okozati összefüggést és különösen az objektív okozati összefüggést nehéz bizonyítani a robotok használata esetén. A büntetőjogban azonban a polgári joggal ellentétben a cselekményt kétséget kizáróan meg kell állapítani. Ezért feltételezhető, hogy a robotok által okozott károk esetében az egyik érintett fel büntetőjogi felelőssége csak ritkán kerül szóba.

Egyrészt ésszerűtlennek tűnne, hogy olyan eszköz használatával, ahol nem lehet bizonyítani, hogy ki melyik cselekményért felelős. Különösen a megfigyelésre használt, sőt a célból felfegyverzett robotok esetében az esetleges betolakodók megsebesítésének vagy akár megölésének felelőssége végső soron a robotra hárul, amely az adott esetben dönt a lövésről. Itt egy parhuzamos konstrukcióra lehet gondolni az önlovo rendszerrel, amelyben alapvetően feltételezik, hogy a felhasználó már meghozta a döntést, hogy megsebesíti vagy megöli az áldozatot a

²³ A büntetőjogban betartandó "in dubio pro reo" elve implicit módon a büntetőeljárás törvénykönyv 261. szakaszából következik, és a BayVerfGH NJW 1983, 1600 szerint a "nulla poena sine culpa" elvvel összefüggésben alkotmányos státuszú (a BVerfG NJW 4/7/1988. cikke nyitva hagyta), vö. élvileg Schoret in KK-StPO, Aufl. 2008,

261. § 56. sz. marg. ff. további hivatkozásokkal.

egy ilyen rendszer használatának pillanata.²⁴ Figyelembe kell azonban venni, hogy egy onkioldó rendszernek sokkal kisebb a mozgásterét a döntéshozatalra, mint az itt leírt robotoknak. Ez utóbbiak esetében tehát az is elképzelhető, hogy a helyzet teljes megitelesé; hibás programozáson vagy közbeszö teljes információkon alapul. Így az ilyen robotok használatakor nem problémamentes a felelősséget minden további nélkül a felhasználóra hárítani. A jövőben, itt is pontosan mérlegelni kell a gyártó és a felhasználó gondossági kötelezettsége, és a robot elkerülhetetlen döntése miatti indokolatlan büntetőjogi felelősség kockázata között.

II. A robotika jogi szabályozásának alapvető kérdései

A következőkben két alapvető szempontra fogunk összpontosítani: a robotok jelenlegi, és különösen jövőbeli jogi státuszára, valamint a társadalmi fejlődés korlátozásának vagy kiterjesztésének lehetőségére általában.

1. Mi a robot státusza?

Az a kérdés, hogy egy robot, milyen státusszal rendelkezik, túlságosan bizonytalan, mivel a státusz a jogban szettagolt.²⁵ Ez megfigyelhető az embriókhoz, az állatokhoz és a jogi személyekhez. Egyes esetekben ezeket csak a

²⁴ Vö. Schönke/Schröder-Perron, StGB, szerk.27. (2010), Rdn32. 37.

²⁵ Teubner, Elektronikus ügyvédek és majmok: Zur Ausweitung des Akteursstatus in Recht und Politik, in: Becchi/Graber/Luminati (szerk.), Inter-disciplinary Paths in Basic Legal Research, Zurich, 6. o:2007.
 "A jog egyre inkább csak speciális, részleges jogképességeket vagy korlátozott cselekvőképességeket biztosít, az állatok esetében alapvető jogképességet, az elektronikus ügyvédek esetében egyszerű képviseleti jogképességet, anélkül, hogy egyúttal teljes jogképességet vagy cselekvőképességet biztosítana számukra". Hasonló vitát találunk a személy fogalmáról szóló bioetikai vitában, amelyben számos egyéni erkölcsi kérdés össze van kötve, és amely így inkább zavaros, mint tisztázóvá vált; lásd csak példaként a Sturm (szerk.), Person. Philosophiegeschichte - Theoretische Philosophie - Praktische Philosophie, Paderborn 2001.

BECK

Egy adott jogalany jogállását közvetve vagy csak a jog egyes területein biztosítják. Ezért külön meg kell vitatni, hogy mely jogi szempontok relevánsak, legyen szó a kötelezettségek vagy jogok tulajdonlásáról vagy a jogállami hatóságok kommunikációjáról egy adott szervezettel.²⁶ A kérdést ráadásul különböző szinteken lehet feltenni: A jogrendszeren belül vizsgálható, hogy egy jogalany már milyen jogi pozíciót foglal el. Meg lehet vitatni, hogy a jogrendszerben mely státuszváltozások lennének megengedettek. A jogállás kérdése a jogrendszeren kívül is felmerülhet: Például a társadalom mesterséges intelligenciával és robotokkal való tényszerű kapcsolatát lehetne vizsgálni. Végezetül feltehetjük a kérdést, hogy erkölcsi szempontból milyen státusszal kellene rendelkezniük a robotoknak. Minden egyes szintnek saját előfeltételei, értékesítési kriteriumai és vizsgálati módszerei vannak. A következőkben a mérlegeles a jogrendszeren belül történik. A jogok és kötelezettségek odaátelése mindenestre csak olyan robotok vagy mesterséges intelligenciák esetében jöhet szóba, amelyeknek egy bizonyos tag értelemben vett független - döntési repertoár áll a rendelkezésükre, amelyből választhatnak.

a) A robotok jogállásának lehetséges alternatívái

A törvény különböző lehetőségeket nyit meg a robotok kezelésére. Ezek pusztán eszközöknek tekinthetők. A jogi ügyletekben való részvétel során a robotok vagy elektronikus ügynökök polgári jogi értelemben vett küldöttként vagy képviselőként kezelhetők. Egy másik lehetőség a jogok közvetett megadása lenne, ahogyan azt az állatokkal szemben tesszük. Végül a polgárokat különleges jogokkal ruházhatják fel kötelezettségek nélkül, különleges kötelezettségekkel jogok nélkül, vagy egyenlő megfelelő jogokkal és kötelezettségekkel. A legatfogóbb álláspont az emberrel való jogi egyenlőség lenne.

²⁶ Ellenkezőleg, nem feltételezhető, hogy egy bizonyos státusból bizonyos jogi következményeket kell levonni, hanem fordítva, a jog a jogok és kötelezettségek megadásával stabilizálja a nem emberi entitások törekény létét; Teubner, Elektronische Agenten und große Menschenaffen: Zur Ausweitung des Akteursstatus, in: Recht und Politik, in: Becchi/Graber/Luminati (szerk.), Interdisziplinäre Wege in der juristischen Grundlagenforschung, Zürich 16: o.2007,

b) Megközelítések a hatályos jogban

A hatályos jog szempontjából a gépek jogait és kötelezettségeit csak a szerződéseket kötő elektronikus ügynökökkel összefüggésben tárgyalják.²⁷ Az ezzel kapcsolatos ítélezési gyakorlat is következtelen és homályos.²⁸ Az ügynököket részben hírvivőknek, részben a polgári jogi értelemben vett képviselőknek tekintik, részben pedig cselekedeteiket az ember által korábban tett üres nyilatkozat kiegészítésének tekintik.²⁹ Ezek az értelmezések feltételezik annak lehetőségét, hogy a gép jogilag releváns módon cselekedhet, és így minimális státuszt biztosítanak számára. Ami a joggyakorlatban a robotokat illeti, azok csak eszköz státusszal rendelkeznek. A szakirodalomban is alig találunk más hangokat más életkorulmenyek között.

c) A jelenlegi törvény lehetséges módosítása

Elvileg a társadalom - a jogalkotó által képviselt - számára lehetséges, hogy különböző entitásoknak kötelezettségeket és jogokat tulajdonítson. Ez a jogi személyekkel vagy állatokkal összefüggésben látható, GG 19. cikk (3) bekezdés, 20a. cikk. A GG 20a. cikk vitájában uralkodó vélemény szerint, azonban az Alaptörvény antropocentrikus irányultságát be kell tartani.³⁰ A

²⁷ Kanadában és az Egyesült Államokban a szerződési jog újonnan szabályozott: "A szerződés létrejöhet a felek elektronikus ügynökeinek kölcsönhatása révén, még akkor is, ha egyetlen személy sem volt tudatában az elektronikus ügynökök tevékenységének vagy az abból eredő feltételeknek és megállapodásoknak, vagy nem vizsgálta azokat felül". Az 14Egyseseg Elektronikus Tranzakciókról szóló törvény szakasza.

²⁸ A szoftver számítási hibája esetén a kimentés kizárt, BGHZ 139, 177, 180 f., de a szoftver átviteli hibája esetén megengedett, BGH NJW 2005, 976. A kockázat ilyen eltérő megosztásának kritikája hasonló helyzetekben, Spindler, megjegyzés a BGH VIII ZR 79/04-hez, JZ... 795.

²⁹ Vö. a vitáról többek között: Cornelius, *Vertragsabschluss durch autonome elektronische Agenten*, MMR 353 ff. 2002; Denk/Paul/Rolnagel/Schnellenbach-Held, *Der Einsatz intelligenter Softwareagenten im elektronische Vergabe-verfahren*, NZBau 2004, 131 ff. o.; Sester/Nitschke, *Software-Agent mit Lizenz zum ... Vertragsschluss, und Verbraucherschutz beim Einsatz von Software-agenten, Computer und Recht* 2004, 248. o.; Thot, *Elektronischer Vertrags-schluss - Ablauf und Konsequenzen*, Frankfurt 2001.

³⁰ Scholz, in: Maunz/Dürig, GG, 57. szerk. 2010, 20a. cikk 75. sz. széljegyzet: "Az emberi méltóság az emberi lény összetevészhétetlen szubjektívitasát jelenti és orzi, es

az Alaptörvény 1. cikke (1) bekezdésének értelmezése, amely szerint a jogi szubjektivitás csak az embereknek adható, feleslegessé tehet minden további vitát a szubjektív jogok és kötelezettségek robotok általi birtoklásáról. Csak a közvetett védelem maradna lehetséges. Ha azonban feltételezzük, hogy a lehetséges státuszoknak különböző formái léteznek, nem feltétlenül sérti az Alaptörvényt, ha más entitások bizonyos jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek.⁵¹ Csúpan nem lehet őket átfogóan az emberekkel egyenrangúvá tenni.

A robotok feladatai

A robotok már most is károsítják az emberek javait. Ez részben viszonylag független döntéshozatali folyamatok alapján történik, amelyek nem átfogóan kiszámíthatóak és ellenőrizhetőek. A karért felelős személy megtalálásának nehezégei ahhoz a követeleshez vezettek, hogy magát a robotot kell felelősre vonni a meghozott döntésért.

Függetlenül attól, hogy a jogalkotó bizonyos korlátok között elvileg szabadon vehet ki vámkokat a jogalanyokra, a van kategóriájának elsősorban ezekre a jogalanyokra kell vonatkoznia,⁵² a van kategóriájának elsősorban ezekre a jogalanyokra kell vonatkoznia. Kant egyik jól ismert definíciója a következőképpen hangzik: "A kötelesség az a

---

így kizárólagos jogalanyi pozíciója is, (nincs "állat méltósága"). [...] *Antropocentrizmus* azt jelenti, hogy az ember a maga jogi szubjektivitásában az alkotmányos garanciák kizárólagos hivatkozási és hozzáférési pontja, és az is marad. [...] Ez határozottan kizárja a dolgok, a természet összetevőinek vagy az egyébként valóságos-objektív világnak bármilyen jogi szubjektívizálását vagy megszemélyesítést.

⁵¹ Latour ezzel szemben más megközelítést alkalmaz: Kidolgozza a különleges státuszát a "actants", ami legalábbis lehetővé teszi, hogy elektronikus ügynökökkel akkor is szerződést kössünk, ha azok nem rendelkeznek jogokkal és kötelezettségekkel. Latour, *Das Parlament der Dinge: Für eine politische Ökologie*, Frankfurt 2001, 93. o. ff. Az összetettebb jogi aktusok esetében bevezeti a "hibrid" alakját, azaz a "hibrid".

"Emberi szereplők és nem emberi aktorok társulásai", vö. erről Teubner, *Electronic Agents and Great Apes: Zur Ausweitung des Akteursstatus in Recht und Politik*, in: Becchi/Graber/Luminati (szerk.), *Interdisziplinäre Wege in der juristischen Grundlagenforschung*, Zürich 14. o.200/.

⁵² Matthias, *Az automaták mint jogok és kötelezettségek hordozói*, Hamburg 2008, S. ff.235

⁵³ Lohmann, *On Moral, Legal and Ethical Responsibility in Science and Technology*, in: Burckhardt et al. (szerk.), *Philosophieren aus dem Diskurs: Beiträge zur Diskurspragmatik*, Würzburg 2002, 369. o.: "Law has *procedures for attributing* responsibilities".

A jog tiszteltetésben tartása miatt tett intézkedés szükségessége.³⁴ Még ha ez nem is kényszerítő alap annak megfontolásához, hogy mit jelent a "kötelesség" a jogrendszerben, egy elem mégis figyelemre méltó: a szabályozás megfelelően tulmendoen szuksege van egy belso hatásra a cselekvore. Ha például egy kutya azért kerül el a viselkedest, mert emlékszik a szankcióra, akkor nem feltetelezhetjuk, hogy a kutya "kötelesség" hogy elkerülje. A kötelességnek tehát ahhoz van köze, hogy az agens a konkrét cselekvést úgy érzelni, mint olyat, amelyet tartozkodni kell. A jogi kontextusban az agensnek reagálnia kell a törvényekre és a jogrendszerre, nem kizárólag abban az értelemben, hogy arra programozzuk, hogy a normának megfelelően viselkedjen,³⁵ hanem a "kötelességfudat" értelmében - ahol ez az érzes kevesbe a szukebb emberi értelemben vett érzelem, mint inkább egy bizonyos önzet és egy normatív, nem pusztan kognitív helyzetmegertes.³⁶ Továbbá, mivel a mai demokratikus társadalomban a jogrend a kölcsönösségen alapul, a közösség többi tagjának is úgy kell érzékelnie az ugynokot, mint aki kötelességének érzi az állam törvényeit. A kötelességeknek a normatív szabályhoz képest a "saját kívánságok felretetele" tartalma is megvan.³⁷ Ha a robot közömbös lenne a cselekvési alternatívák iránt, ha csupan az előnyöket és hátrányokat, valamint az összes általa ismert normát mérlegelne, akkor szinten nehéz lenne "kötelességről" beszélni, hogy előnyben reszesítsük. Ebben az esetben csupan egy "donthozó gépezet" lenne, amely többé-kevésbe helyesen működhetne, de nem sérthetne meg a kötelességeket. A kategória tartalma továbbra is lehet

³⁴ Grundlegung zur Metaphysik der Sitten, Akadémiai kiadás IV. kötet, p. 400, Z. 18 f.

³⁵ Az erkölcsi programozással kapcsolatban lásd: Wallach/Allen, Moral Machines - A robotok megtanítása a jóra és a rosszra, Oxford 2009.

³⁶ A belső szempont "érzéként" való értelmezésével kapcsolatos kételyek találhatóak például Hartnál, Der Begriff des Rechts, Frankfurt a.M. 1973, 85, 121, 127. o.; így valószínűleg feltetelezhető, hogy egy intellektuális komponensnek van jelentősége. A kötelezettség tartalmát tudatosan elfogadott szabályként kell elfogadni, ha nem is értelmesnek. Marschelke, Jeremy Bentham, Philosophie und Recht, Berlin 2008, p. 85, 121, 127. o. 138.

³⁷ Hart szerint a kötelességeket előíró szabályok esetében három szempont játszik szerepet: jelentős megfélemlési kényszerrel kell érvényesülniük, a társadalmi élet szempontjából fontosnak kell őket tekinteni, és követelményeiknek utközniük kell a jogalany érdekeivel vagy céljaival; Hart, The Concept of Law, 2. kiad. Bulloch/Raz, Oxford 1994, 85-88. o..

Idő hiányában most elsősorban két nézetre szeretnék utalni. Az egyik nézet eddig a következő öt kritériumot választotta ki:³⁸

- Szándékosság: A cselekvő cselekedetei nem alapulhatnak kizárólag a véletlenen, és nem diktálhatja őket a környezete. "A színesznek képesnek kell lennie a "akarni, törekedni, felni, kerülni", és ebből cél- és cselekvési terveket levezetni.³⁹
- Reagálás az okokra: A szereplőnek fogékonynak kell lennie az indokokra, és képesnek kell lennie megváltoztatni a viselkedését, ha az indokok megváltoznak.
- Másodrendű vágyak: A szereplőnek rendelkeznie kell vágyakkal és a választás szabadságával.
- Jozanság: "a forgalomban szokásos" - a szereplőnek úgy kell megválasztania másodrendű vágyait, hogy azok összehasonlíthatóak legyenek az adott helyzetben lévő más hasonló szereplőkkel.
- Szándékos, és előre látható cselekvési formák: A cselekvőnek képesnek kell lennie különbséget tenni a szándékolt és a pusztan előre látható következmények között.

Ezzel szemben egy másik nézet⁴¹ a következő előfeltételeket látja egy szereplő jogalányként való elismerésének, amelyek azonban nem kumulatív módon értendők: Önismeret, szociális kompetencia és jogi célszerűség.

A kritériumokat egyenként meg lehetne vitatni, konkretizálni lehetne, további kritériumokat lehetne találni, vagy egyeseket törölni lehetne, és rangsorolni lehetne. Ezen túlmenően meg kell vitatni, hogy a robotok ma, most és a jövőben milyen mértékben felelnek meg ezeknek a kritériumoknak, két központi nehézséget e tekintetben a későbbiekben tárgyalunk. Ezen a ponton meg kell jegyezni, hogy ez nem eleve elképzelhetetlennek tűnik, hanem igen valószínű.

Ehelyett az utóbbi kritériumot kell megvizsgálni.

"célszerűség". Ez túlmutat a kategorikus meghatározáson, és arra a normatív kérdésre vonatkozik, hogy mikor van a jogalkotónak

³⁸ Matthias, Automaten als Träger von Rechten und Pflichten, Hamburg S2008, 46.

³⁹ ibid.48., p. 53.

⁴⁰ ibid., p. 54.

⁴¹ John, Haftung für künstliche Intelligenz, Hamburg S2007, m376, w.N.

kell a hozzárendelést elvégeznie.⁴² A célszerűségeen túl azt is meg kell vizsgálni, hogy vannak-e jogi korlátai a kötelezettségek kirovasának, vagy egyáltalán szükségesnek tűnik-e az egyes jogok védelme érdekében. Ezenkívül felmerül a kérdés, hogy ezek a kötelezettségek a gyakorlatban egyáltalán végrehajthatók lennének-e.⁴³ Ezeket a szempontokat itt nem lehet részletesen tárgyalni, de megállapítható, hogy mégis van néhány érv, amellyel a célszerűség mellett, hogy az alkotmány korlátai nem akadályozzák a kötelezettségek kirovasát, és hogy a gyakorlati végrehajtás a jövőben nem tűnik elképzelhetetlennek. Különösen valószínű, hogy a robotok által okozott károk esetén a felelősség nehezségei megkövetelik, hogy az érintettek jogait az is védje, hogy ezek a gépek kötelezettségekkel rendelkeznek. Meg kell azonban jegyezni, hogy a robotra nem róhatók olyan feladatok, amelyeket nem tud teljesíteni. Amennyiben a gépi minőségből adódóan különleges tulajdonságai vannak, ezért csak gépspecifikus feladatokat lehet ráruházni.

Egy másik szempontot is meg kell jegyezni ezen a ponton: A fent említett

a kritériumok szinte mindegyike arra vonatkozik, hogy a robot mit vagy hogyan tud

"is". A jog azonban, mint kifejtettük, a jogi közösséghez való tartozás bizonyos kölcsönös elismerésen is alapul, a jogi kötelezettségeknek tehát a robotok, mint lehetséges kötelesség- és esetleg joghordozók társadalmi elfogadásán is alapulniuk kellene.⁴⁴ Legalábbis jelenleg

⁴² A "célszerűség" az alkotmány jogalkotó általi konkretizálásának általános értékelési kritériuma, BVerfGE 69, 1 (53); 77, 84 (106, 109).

⁴³ A polgári jogi felelősséget, bérékkel, biztosítással, a kár ledolgozásával, a büntetőjogi vagy kvázi büntetőjogi felelősséget szankcionálással vagy a programozással lehetne megoldani.

⁴⁴ Arról, hogy a társadalmi szereplőként való állásfoglalás nem az önértékelésből és nem is pusztán a másik általi értékelésből következik, hanem hogy ehhez az elvárás-elvárás kölcsönös értékelésnek egy harmadik fél általi elismerése is szükséges, lásd Lindemann, Die Emergenzfunktion und die konstitutive Funktion des Dritten. A kritikai-szisztematikus elméletfejlesztés perspektívái, ZfS 82, 2006, ff.

⁴⁵ A kollektívák szereplői tulajdonságának társadalmi konstrukciójáról Luhmann, Soziale Systeme: Grundriss einer allgemeinen Theorie, Frankfurt, 1984, 270. o.; Scharpf, Interaction Forms: Akteurzentrierter Institutionalismus in der Politikforschung, Opladen 97. o. 2000.; Teubner, Unternehmenskorporatismus: New Industrial Policy und das Wesen der Juristischen Person, Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft 61. o. 1987.,; ders,

BECK

ilyen felismerés még nem létezik, de elképzelhető, hogy a társadalom a gépek fejlődésével újragondolja a határait. A robotokra vonatkozó jövőbeli kötelezettségeket is minimális jogokhoz kellene kötni. Nem tűnik hihetőnek, hogy egy robotnak jogi felelősséget tulajdonítunk a tetteiért, de nem biztosítunk neki semmilyen eljárás jogot.

A robotok jogai

Még a jogok megadása során is⁴⁶ először a kategória alkalmazhatóságáról szól. Ezt követően meg kell vitatni, hogy milyen normatív okok szólnak mellette.

A jogok kategória feltételezi, hogy az entitás olyan javakkal rendelkezik, amelyeket meg lehet sérteni, és hogy képes érzékelni a jogsértést. Mivel feltételezhető, hogy a robotok a jövőben legalábbis racionálisan fogják érzékelni önmagukat és a világban elfoglalt helyüket, e tekintetben sebezhetőek lesznek, így a robotok megértettek a sértéseket. A másodosztályú entitásokként való önmegelelő is hatással lehet.

Ez máris jelzi egy ilyen fejlesztés lehetséges hátrányait: a megadott jogok megnehezíthetik a kutatást, a rendeltetés szerű használatot, az átprogramozást és a kikapcsolást. Egyesek szerint már az ilyen entítások létrehozásának kísérlete is problémát okoz, mivel az első generációnak nem lennének jogai, és hátrányos megkülönböztetésben részesülne.

Annak egyik központi kriteriuma, hogy ezt meg kell-e tenni, sőt, meg kell-e tenni, a GG 3. cikkének (1) bekezdése szerinti egyenlőség elvé. Ebben a tekintetben is lehet érvelni amellett, hogy a norma nem felel meg a

---

Elektronikus ügyvédok és majmok: Zur Ausweitung des Akteurs- status in Recht und Politik, in: Becchi/Graber/Luminati (szerk.), Interdisziplinäre Wege in der juristischen Grundlagenforschung, Zürich 2007, pp. 5.

⁴⁶ Leubner, Elektronikus ügyvédok és majmok: Zur Ausweitung des Akteursstatus in Recht und Politik, in: Becchi/Graber/Luminati (szerk.), Inter- disciplinary Paths in Basic Legal Research, Zürich, 15. o.2007.

⁴⁷ Amint a hibrideket nem emberi aktorok és emberek kommunikatív interakcióként ismerik el, a társadalmi rendszerek e sajátos típusai bizonyos szűken meghatározott feltételek mellett saját jogú aktorokként is megszemélyesíthetők lesznek.

⁴⁷ Metzinger, Der EGO-Tunnel, Berlin, p2009., ff.268

A megfogalmazás csak az emberekre vonatkozik. Így alkotmánymódosításra lenne szükség ahhoz, hogy az egyenlőség elvét közvetlenül más jogalanyokra is alkalmazni lehessen. Elképzeltethető lenne azonban az Alaptörvény 19. cikkének egy további bekezdése is, amely a jogi személyekhez hasonlóan a robotokra is alkalmazhatónak nyilvánítaná az alapvető jogokat, amennyiben azok a gépekre is átvihetők - mint fentebb kifejtettük, ez vonatkozik például arra a - a jövőben könnyen elképzelhető - képességre, hogy legalább racionálisan érzeljék önmagukat és környezetüket. Ezt támasztja alá az a tény, hogy az egyenlőség elve is a jog olyan alapvető, kategorikus tulajdonságának kifejeződése, amely nem vezethető vissza könnyen egy adott társadalmi csoportra.⁴⁸ Igaz, eleve nem valószínű, hogy az alapvető tulajdonságnak a korlátozása, amennyiben az ember által az ember számára adott jogrend is elsősorban az emberre vonatkozik. Legalább ugyanilyen indokoltnak tűnik azonban, hogy legalább bizonyos jogokat biztosítsunk olyan entitásoknak, amelyek bizonyos szempontból hasonlítanak az emberekre. Egy ilyen irányú alkotmánymódosítás tehát nem feltétlenül szükséges, de lehetséges, de a fent említett hátrányokkal is járna.

Jogi kommunikáció robotokkal

Az állami intézményeknek lehetőséget kell biztosítaniuk arra, hogy jogi szinten kommunikálhassanak a jogalanyokkal - ez magában foglalja az alábbiakat is

⁴⁸ Bentham, An Introduction to Morality and Legislation, 1780, ch. 17 § 1. Az egyenlőség elvének az állatvédelemmel összefüggésben tárgyalt alapvető tartalmáról ld. 2007. München 2007. 11. oldal: "Ami közös az emberekben, az az egyenlőség elvével kezdődik: "Az egyenlő eseteket egyformán kell kezelni".
⁴⁹ Leubner, Elektronikus ügynökök és majmok: Zur Ausweitung des Akteursstatus in Recht und Politik, in: Becchi/Graber/Luminati (szerk.), Interdisziplinäre Wege in der juristischen Grundlagenforschung, Zurich, 2007.
 19. o.: "Ezen a ponton a cselekvőnek egy olyan fokozatos fogalmát kell használni, amely nem a személy, és nem személy vagy-vagy, hanem a személyiség fokozatában gondolkodik." A fokozatos koncepcióról lásd még Rammert/Schulz-Schaeffer, Technik und Handeln: Amikor a társadalmi cselekvés megoszlik az emberi viselkedés és a technikai folyamatok között, ebben. (szerk.), Can Machines Act? Soziologische Beiträge zum Verhältnis von Mensch und Technik, Campus, Frankfurt 2002, 11. o. ff.

BECK

közigazgatási aktus, szerződés megkötése, felmondás kibocsátása, peres eljárás megindítása. Így azt is még kellene vitatni, hogy a robotok lehetnek-e jogi értesítések címzettjei. A fentiekben kifejtettek szerint legalábbis elképzelhető, hogy bizonyos értelemben képesek megérteni a tartalmukat és jelentésüket, és ennek megfelelően cselekedni, ami mellett szól, hogy a jövőben közvetlen kapcsolattartóként valasszuk őket, legalábbis a kötelezettségek és jogok megadásakor.⁵⁰

d) Alapvető nehézségek

Függetlenül a robotok jogainak és kötelességeinek konkrét kérdéseitől, két alapvető probléma merül fel, amelyekkel a következőkben legalábbis foglalkozni fogunk.

Emberi kategóriák átadása

Az imént említett kritériumok mindegyike az emberi együttélés kontextusában, más emberek megfigyelése révén alakult ki. Mind a kötelesek és jogok normatív kategóriáinak, mind a kritériumoknak a nem emberi lényekre való átvitele problematikus, mivel ezek kontextushoz kötött fogalmak és leírások, amelyeket új kontextusba helyeznek át. Ez elkerülhetetlen, amikor az élet új területei jelennek meg, hiszen az ember mindig csak abból tud ismereteket és értékeléseket levonni, amit ismer, figyelembe kell azonban venni, hogy egy ilyen analógia szükségszerűen csak megközelíti a valóságot.

Nem evidencia

Ez összefügg az ilyen kritériumok egy másik problémájával: Mivel ezek többsége belső jellemző, jelenlétük nem bizonyítható. Más embereknél az ember azt gyantja.

---

⁵⁰ Latournak a magasan fejlett kommunikációs képességek jelenlegi hiányának az "aktánsok" konstrukcióján keresztül történő kezeléséről Leubner, Elektronische Agenten und grobe Menschenaffen: Zur Ausweitung des Akteursstatus in Recht und Politik, in: Becchi/Graber/Luminati (szerk.) Interdisziplinäre Wege in der juristischen Grundlagenforschung, Zürich 2007, 12 f. o.

az ember saját tapasztalatai alapján meg tudja mondani őket, de ez nem segít a nem emberi entitások esetében. Elképzeltethető tehát, hogy a jövőben egy robot azt mondja majd az embereknek, hogy ontudata van, és reagál az okokra. De vajon ez bizonyíték lenne? Ez felveti azt a kérdést, hogy hogyan kezeljük a nem bizonyíthatóságot, függetlenül attól, hogy milyen kritériumokat választunk. Természetesen először minden elképzelhető tesztet és a külső viselkedésből levont következtetéseket kell alkalmazni, és a bizonyosság elérése érdekében - amennyire lehetséges - új, hihető kritériumokat tartalmazó teszteket kell létrehozni. De bizonyos mértékű kétségek továbbra is szükségesek maradnak, mivel belső és normatív kritériumokról van szó. Amennyiben azonban a plauzibilis tesztek plauzibilis jelzéseket adnak, kétség esetén, különösen a jogok odaítélésénél, feltételezni kell, hogy az adott kritérium vagy az, ehhez szükséges jellemzők fennállnak. Egyrészt a „megszemélyesítés” a nem emberi entitások kezelésének egyszerűsítésére szolgál.⁵¹ Másrészt biztosak lehetünk abban, hogy nem okozunk szükségtelen szenvedést egy szenvedésre képes lénynél.⁵²

Végül, de nem utolsósorban, a belső kritériumok bizonyíthatatlansága beszél

esetleg a gépek társadalmi elfogadásának, vagy el nem fogadásának tényét a normatív megfontolásokba való bevonása mellett. Mint fentebb kifejtettük, végső soron az is a társadalom döntése, hogy kit tekint a jogközösségeknek részesnek, így a jog hosszú távon nem tudja majd kikérülni a mesterséges intelligenciához való hozzáállását.

⁵¹ "A nem-emberi entitásokkal való találkozás során azok megszemélyesítése az egyik leghatékonyabb stratégianak bizonyul a megismerhetetlenség kockázatainak kezelésére." Teubner, Elektronikus ugynökök és májak: Zur Ausweitung des Akteursstatus, in: Recht und Politik, in: Becchi/Graber/Luminati (szerk.), *Interdisziplinäre Wege in der juristischen Grundlagenforschung*, Zürich 7. o. 2007.
⁵² Vo, a nem-károsítás elvét, amelyet a bioetikai vitában Beauchamp és Childress, *Principles of Biomedical Ethics*, 4. kiadás, Oxford/New York, 1994, 189. o.; Vo: meg Bimbacher, *Bioethik zwischen Natur und Interesse*, Frankfurt a.M. S2006, 38.

2. Az egyénre nem káros társadalmi fejlemények szabályozása

A robotok sajátos státuszától független megfontolás vonatkozik arra a lehetőségre, hogy bizonyos társadalmi fejleményeket megtiltsunk vagy korlátozzunk, pusztán azért, mert azok nemkívánatos következményekkel járhatnak.

A Levy által leírt jövőbeli forgatókönyvekben, amelyek szerint a robotok élet- és szexpartnerekké válnak, a biztonság és az intimitás olyan szolgáltatásokká válnának, amelyek korlátlanul elérhetőek lennének bárki számára, akinek megvan az anyagi lehetősége, hogy megfizesse őket. Az emberek függővé válhatnak a gépektől, és elidegenedhetnek egymástól. Még nem lehet előre látni, hogy ez hogyan hatna az emberek személyiségfejlődésére, de kétségtelen, hogy ez nem lenne, mint ma. A pénzügyi eszközök fontosságát is növelné, hogy ezeket az igényeket robotok beszerzésével ki lehessen elégíteni. Ez növelheti a társadalom megosztottságát azok között, akiknek megvannak ezek a pénzügyi lehetőségeik, és azok között, akik nem engedhetik meg maguknak a robotokat. Ez nem utolsósorban azért problematikus, mert a robotok számanak növekedése azt is jelentheti, hogy számos munkakörben a gépeket reszesítik előnyben, és az embereket hátrányos megkülönböztetés érte. Kérdéses azonban, hogy az ilyen problémákat jogi eszközökkel kell-e megoldani. Ezt a jogi szabályozás jelentős erejével lehetne alátámasztani. Ezzel szemben a kutatók és fejlesztők egyéni jogaira lehet hivatkozni, amelyeket nem szabad pusztán érzékenység vagy esetleges nemkívánatos hatások alapján korlátozni.⁵³ Végso soron egy ilyen út is hatástalan, hiszen a társadalmi valóságnak nem megfelelő jognak nincs tartós hatása.⁵⁴ Ezenkívül lehetséges, hogy

⁵³ Appel, *Verfassung und Strafe*, Berlin 1998, 39. o.; Hilgendorf, *Die deutsche Strafrechtsentwicklung 1975-2000. Reformen im Besonderen Teil und neue Herausforderungen*, in: Vormbaum/Welp (szerk.), *Das Strafgesetzbuch, Supplementband 1: 150 Jahre Strafgesetzgebung - Eine Bilanz*, Berlin 2004, 374. o.; Kempf, *Die Funktion von Strafrecht und Strafverteidigung in einer modernen Gesellschaft*, NJW 2004, 374. o. f.; Kempf, *Die Funktion von Strafrecht und Strafverteidigung in einer modernen Gesellschaft*, NJW f. o. 17351997.
⁵⁴ Hanssen, *Das Freiheitsprinzip als Grenze inflationärer Strafnormschaffung*, ZRP 2002, 318. o. f.; Hassemer, *Symbolisches Strafrecht und Rechtsguterschutz*, NSTZ 1989, 553. o.; Hilgendorf, *Die deutsche Strafrechtsentwicklung 1975-2000. Reformen im Besonderen Teil und neue Herausforderungen*, in:

a társadalmi változások nehezen konkretizálhatók olyan, egyéni cselekvésekben, amelyeket be kellene tiltani. Egy olyan fejlesztés, mint a robotika teljes betiltása irreális, és utópisztikus, nem utolsósorban a globalizáció miatt. Az a kísérlet, hogy a tilalmat olyan konkrét előrelépésekhez kapcsolják, amelyek negatív hatást válthatnak ki, szinte szükségszerűen kudarca van. Ittélve. Vegül is, egy ilyen jellegű társadalmi változás mindig különböző előnyökkel és hátrányokkal jár, amelyek különböző területekre hatnak. Az ilyen összetett eseményeket aligha lehet egyértelműen mérlegelni.⁵⁶ Célszerűbb a társadalomra bízni ennek a fejleménynek a kezelést, és a legkarosabb következményeket, amennyire az egyéni jogokra tekintettel megengedhető - jogilag tompítani.

III. Következtetések

A robotika jogi kezelése mindenképp két alapvető kérdés megválaszolásától függ: a robotok statuszanak összetett kérdéséről, valamint attól, hogy a társadalmi fejlemények milyen mértékben szabályozhatók jogilag. Ebben az előadásban azt feltételeztük, hogy a jogállásnak különböző típusai vannak. A belső jogi normarendszer szerint lehetséges, hogy a robotoknak bizonyos kötelesegeket és jogokat tulajdonítsanak az emberhez való joyobeli hasonlóság keretében. Ez azonban hátrányokkal járhat a robotok alkalmazása tekintetében. A jogrendszer nem követeli meg ezt a hozzárendelést, de elkepezhető, hogy letezik erkölcsi kötelesege.

Vormbaum/Welp (szerk.), Das Strafgesetzbuch, Supplementband 1: Jahre 130 Strafgesetzbuch - Eine Bilanz, Berlin 2004, 370. o. f.

⁵⁵ Hassemer, A modern büntetőjog jellemzői és válságai, ZRP 1992, 382. o.; Hilgendorf, Die deutsche Strafrechtsentwicklung 1975-2000. Reformen im Besonderen Teil und neue Herausforderungen, in: Vormbaum/Welp (szerk.), Das Strafgesetzbuch, Supplementband 1: 130 Jahre Strafgesetzbuch - Eine Bilanz, Berlin 2004, 366. o.; Kaufmann, Rechtsphilosophische Reflexionen über Biotechnologie und Bioethik an der Schwelle zum dritten Jahrtausend, JZ S1987, 843.

⁵⁶ Kaufmann, Rechtsphilosophische Reflexionen über Biotechnologie und Bioethik an der Schwelle zum dritten Jahrtausend, JZ S1987, 843.

BECK

Az általános fejlődés jogi szabályozása nem tűnik hatékonyak az általános negatív következmények megelőzésében. A jognak meg kell akadályoznia, hogy a robotok kutatása és használata révén sérüljenek az egyen jogok, és amennyire lehetséges, enyhítenie kell a fejlesztés legrosszabb következményeit. A jogi eszközökkel történő ellenőrzés nem kizárt, de az általános tilalom semmikeppen sem lehetséges.

A robotikáról szóló jogi vita meg csak most kezdődik, és a következő néhány évben tovább fog mélyülni. E cikk célja az volt, hogy felvetjen néhány kezdeti kérdést és adjon néhány előzetes választ. A vitát azonban sürgősen folytatni kell.